

A KÖTET KELETKEZÉSÉRŐL

Kötetünk a Magyar Pszichológiai Szemle 2002/1 száma, egyben a tematikus szám, amely könyv formában is megjelenik. Reményeink szerint a téma – az IQ-vita – a korábbi tematikus számok témáihoz hasonlóan a szűkebb szakmán kívül is érdeklődésre számíthat.

Vannak tudományos viták, amelyek eldőlnek idővel: immár cáfolhatatlan bizonyítékkal rendelkezünk arra nézve, hogy baktériumok is szerepet játszanak a gyomorfekély kialakulásában, vagy arra, hogy információk tömege igen nagy távolságra is eljuttatható vezeték és kábel nélkül. Más vitás kérdések ciklikusan vissza-visszatérnek. Többnyire arra gondolunk, hogy ez csak átmeneti jelenség: a tudomány haladása előbb-utóbb minden kérdésünkre megadja a választ. Gyakran mondjuk a lezáratlan kérdésekkel kapcsolatban: „ma még” nem tudjuk, mi a megoldás.

Ám, ha holnap másként gondoljuk is, még nem biztos, hogy közeledünk a végső és immár valóságos megoldás felé. Ami az IQ-vitát illeti, a visszatérések kísérőjelenségei nem keltik az emberben azt az érzést, hogy látótávolságba került a probléma megnyugtató lezárása. Az indulatok éppenséggel nem csillapodni, hanem fokozódni látszanak.

Az intelligencia iránti érdeklődés összefügg azzal a társadalmi szereppel, amit a nyugati típusú társadalmakban betölt. Az európai kultúrában a lakosság nagy része ma már közel másfél évtizedet tölt tanulással, szelleme pallérozásával. Az iskolarendszer, amelyet a vitázó felek többsége valamilyen módon kapcsolatba hoz az intelligenciával, az egyik legfontosabb állami-társadalmi intézmény, amellyel a lakosság minden egyes tagja életének valamelyik, de inkább több korszakában – mint diák, mint szülő – kapcsolatba kerül. A *Haranggörbe* (a könyvről többször is szó lesz ebben a kötetben) 1994-ben meglepően nagy tömegérdeklődést váltott ki az Egyesült Államokban: a vaskos kötetnek, amely hemzseg a számoktól és a grafikonoktól, több százezernyi olvasója akadt. Az érdeklődés feltehetően abból fakad, hogy az IQ-vitában felmerülő kérdések, melyeknek egyfajta sarkított interpretációját fogalmazza meg a Murray–Herrnstein szerzőpáros, a jelen legkritikusabb kérdései, amelyek a globalizálódó nyugati társadalmak alapértékeivel függnek össze. Szegénység és gazdagság, boldogulás és érdem, az öröklött tulajdonságok és az akarat: ezek azok a problémák, amelyek magánemberként és tanárként vagy pszichológus kutatóként valamennyiünket a leginkább foglalkoztatnak.

Bár a *Haranggörbe* és az IQ-vita az Egyesült Államokban zajlott, mind az elméleti, mind a gyakorlati megközelítésnek vannak általános tanulságai. Ezért fontosnak tartottuk, hogy a hazai közönség e vitáról és az abban megfogalmazódó nézetekről ne csak a médiából, leegyszerűsített, kizsigerelt formában értesüljön. A kötetben szereplő írások különböző látószögből világítják meg az IQ problémáját: az olvasó megtalálja a kötetben a vita részletes történetét és az abban felmerülő álláspontok többféle értelmezését, az öröklés és környezet probléma eltérő felfogását, a fejlesztés és környezeti hatások empirikus vizsgálatait, és sok más, az intelligencia különböző aspektusaival foglalkozó tanulmányt. Őszintén reméljük, hogy a kötet meg fogja nyerni az igényes olvasóközönség érdeklődését, és megfelelő forrásanyag lesz a neveléstudomány és a pszichológia kapcsolódó területein.

Még néhány mondatot arról, hogyan született ez a tanulmánygyűjtemény. A közvetlen előzmények közé tartozik, hogy Pléh Csaba javaslatára a Tipotex kiadó 1999-ben megjelentette az egyébként magyar származású S. J. Gould könyvének, *Az elméricskélt embernek* immár a *Haranggörbe* bírálatát is tartalmazó magyar fordítását. Pléh Csaba megkért, hogy a könyvről írjak recenziót. Míg a minél alaposabb és körültekintőbb ismertetés mondatait fogalmaztam gondolatban, 1999-ben – a kötetben Kovács Kristóf tanulmánya részletesen is bemutatja – megjelent Jensen új könyve. Jensen a legkorszerűbb agyvizsgáló módszerek és genetikai eljárások tekintetbe vételével megismétli, illetve megerősíti saját korábbi állítását: az intelligencia alapvetően öröklött tulajdonság. Kisvártatva internetes vita alakult ki a Hernád István által szervezett „Psycholoquy” fórumon, amelyhez Pléh Csaba és Kovács Kristóf is hozzászóltak.

Ekkor fogalmazódott meg az ötlet, amelyet Trencsényi László, a Magyar Pedagógiai Társaság titkára felkarolt: rendezzünk nyilvános felolvasó ülést az IQ-vitáról, amelyre 2000. november 24-én került sor. Az érdeklődés minden előzetes várakozást felülmúlt: a teremben valóságos tömeg volt. Már akkor kialakult a terv, hogy az elhangzottakat írott formában is adjuk közre. Örülök, hogy végül erre nem túlságosan hosszú idő elmúltával valóban lehetőség nyílt, ráadásul új résztvevőket is sikerült megnyerni, így a kötetben a vitához képest új problémák is megjelennek: az intelligencia és a racionalitás szerepe a döntésekben, a tehetség és az intelligencia összefüggései, az értelmi fogyatékosok és az IQ-pontszám kapcsolata.

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akiknek a kötet keletkezésében része volt: Trencsényi Lászlónak, aki a tudományos vita megszervezésében igen aktív szerepet vállalt, Ádám György akadémikusnak a támogatásért, a mondandója cikké formálására nem vállalkozó, de az ülésen nagy sikerrel szereplő Pósa Lajosnak, valamint a kötet valamennyi szerzőjének, és mindazoknak – a tördelőnek, a szerkesztőnek, az Akadémiai Kiadó munkatársainak –, akik munkájukkal hozzájárultak a kötet megjelenéséhez.

Különleges köszönettel tartozom a főszerkesztőnek, Pléh Csabának, aki a kötet szerzője is. Aktív közreműködésén túl ő a „problémafigyelő”, nélküle ilyen aktualitások csak a szakma egy szűk csoportjához jutnának el. Emberi támogatása és szellemi igényessége sokat jelent mindazoknak, akik pályájuk során kapcsolatba kerültek vele.

Vajda Zsuzsanna